

12 LA PROFESSIONALITAT EN L'ÀMBIT DE L'EDUCACIÓ

Aportació del Consell Escolar de Catalunya a les
VI Jornades de Consells Escolars de
Comunitats Autònomes i de l'Estat
Juliol de 1995

Edició: Consell Escolar de Catalunya

Tiratge: 600 exemplars
Setembre de 1995

Índex

Presentació	4
Document 2/1995: <i>La professionalitat en l'àmbit de l'educació</i>	6
Introducció	6
1. Preparació inicial específica	7
2. Capacitat per resoldre situacions relacionades amb l'activitat educativa	9
3. Autonomia i professionalitat docent	14
4. Reconeixement d'uns drets socials com a col·lectiu.....	16
5. Compromís deontològic amb la pràctica professional	17
6. La formació i l'actualització permanents	22
7. Professionalitat i participació en el sistema educatiu.....	23

Presentació

Aquest document recull l'aportació que el Consell Escolar de Catalunya va fer a les VI Jornades de Consells Escolars de Comunitats Autònomes i de l'Estat¹, i que després ha estat parcialment modificat, debatut i aprovat en sessió plenària.

El primer esborrany d'aquest document fou elaborat per la Comissió Permanent del Consell, on són representats els estaments bàsics del sistema educatiu, a excepció dels estudiants, certament. Hom treballà sobre un esquema previ, facilitat a tots els Consells Escolars participants, a fi i efecte de poder debatre punts comuns. Aquest esquema feia referència a quatre epígrafs fonamentals de la perspectiva professional de l'educació: a) la seva naturalesa específica b) la preparació inicial i permanent dels professionals, c) autonomia i deontologia de l'acció pedagògica i d) professionalitat i participació al sistema educatiu.

En efecte, es tracta d'una temàtica complexa, tant per la naturalesa mateixa del fet educatiu, sempre susceptible de ser analitzat des de perspectives diverses, com per la manca de tradició per afrontar-la en profunditat. Donem per fet que hi ha professionals en l'àmbit educatiu —tant en el formal com en el no formal—, però no tenim prou clares quines són les atribucions, les seves responsabilitats específiques. Solament hi ha determinades les atribucions laborals.

Però la dificultat no ha de ser obstacle per avançar en el camí de la progressiva clarificació de funcions i, sobretot, en el camí de la millora de l'actuació pedagògica professionalitzada. Com es acceptat per tothom, la qualitat general del sistema educatiu depèn en gran mesura de la qualitat de l'acció del professorat.

El document que es presenta recull les diverses sensibilitats que s'han expressat en el Consell sobre el tema. No es defuig l'autovaloració ni el compromís en certs àmbits d'actuació, al mateix temps que es demana a l'Administració i a la societat en general una més alta consideració de la professió educativa, com a requisit important per a seguir progressant en la millora de la qualitat de la nostra educació.

---

¹ Les actes completes d'aquesta trobada han estat editades: *VI Jornades de Consells Escolars de Comunitats Autònomes i de l'Estat*, Generalitat de Catalunya, Consell Escolar de Catalunya, Barcelona, 1995.

No es tracta de repetir els continguts del document. Estic convençut que el lector hi trobarà moltes idees vàlides per reflexionar, tant en una perspectiva acadèmica com en una perspectiva més social. Solament alguna consideració més, a títol personal, evidentment.

Educar és quelcom més que ensenyar. Per això, és necessari cercar una col·laboració més estreta entre família, societat i escola si realment volem aconseguir la consecució d'unes actituds, d'unes creences i d'unes conviccions que siguin garantia del model de persona i de societat democràtica i justa que volem. L'ensenyament d'una disciplina acadèmica es pot deixar en mans de l'escola, donant-li el recolzament que calgui, però l'adquisició dels principis profunds que afecten a tota la personalitat de l'alumne és responsabilitat compartida, encara que els professionals puguin ser el nucli guaiador del procés orientat des de l'escola.

Una millora en l'actuació professional del professorat exigirà també algun canvi en la cultura generalitzada, segons la qual se'l considera sobretot un "pràctic" que necessita més de l'experiència acumulada que del coneixement científic i de normativa tècnica vinculada a l'acció pedagògica. I convé recordar, una vegada més, que solament la teoria dóna sentit i validesa a l'experiència pràctica. No es justifica, per tant, que professorat experimentat i ben preparat en una especialitat acadèmica consideri "terminologia intel·ligible" la corresponent als coneixements científics de l'educació, que és tan necessària com en qualsevol altre àmbit.

El Consell Escolar de Catalunya presenta al conjunt de la comunitat educativa les seves reflexions amb un valor afegit: són fruit del consens entre estaments diversos, tots, però, amb el comú denominador de considerar que el tema és important i afecta tot el conjunt de la societat. Com s'ha dit tantes vegades, l'educació és un tema massa important per deixar-lo exclusivament en mans dels seus professionals.

Jaume Sarramona i López
President del Consell
Escolar de Catalunya

Barcelona, setembre de 1995

Document 2/1995: *La professionalitat en l'àmbit de l'educació*

La Comissió Permanent del Consell Escolar de Catalunya, actuant com a subcomissió específica, va elaborar una ponència sobre *La professionalitat en l'àmbit de l'educació* que es va portar a les VI Jornades de Consells Escolars de les Comunitats Autònomes i de l'Estat, celebrades a Sitges al maig de 1995. A fi i efecte que la ponència fos assumida pel conjunt del Consell i es convertís en un document propi, la Comissió Permanent la va presentar a la sessió plenària del dia 18 de juliol de 1995, que la va aprovar per majoria absoluta.

Introducció

L'educació com a activitat existeix des que existeix l'ésser humà, perquè sense ella no es pot dur a terme el procés d'humanització. L'educació és, doncs, una activitat que ens implica tots, ja sigui com a receptors, ja sigui com a agents. Justament aquesta implicació fa que la professionalitat en el seu àmbit ens plantegi un seguit de qüestions diverses que al llarg d'aquest document es pretenen posar de manifest.

Actualment no es pot deslligar la professionalitat referida a l'educació, del sistema educatiu en les seves diverses formes i nivells. Però cada dia és més nombrós el col·lectiu de professionals que actuen al marge d'aquest sistema, en l'àmbit de l'educació no-formal.²

El centre educatiu encara representa institucionalment la professionalitat en educació; hi passa tota la població durant un nombre d'anys considerable, per tant, la incidència que sobre cadascuna de les persones i del conjunt de la societat té l'actuació educativa professionalitzada resulta decisiva. Així i tot, l'acció educativa s'amplia avui a pràcticament tot el període vital de la persona mitjançant la formació contínua o la formació pel lleure i la cultura, a través de sistemes diversos que van des de l'escolarització més convencional fins l'autoaprenentatge.

---

² A efectes d'aquest document s'utilitza la denominació *professorat* per fer referència a les persones més representatives de la professionalitat en l'àmbit de l'educació, amb l'avertiment que hi ha altres professionals de l'educació que no són docents.

Existeix dins l'àmbit educatiu una gran tradició d'utilitzar diversos termes per a referir-se als seus professionals. Bona prova d'això són els mots mestre, professor, ensenyant, docent, treballador de l'ensenyament... que sovint s'utilitzen indistintament. Darrera cada denominació pot haver-hi una diferent concepció de la tasca, i potser del nivell de professionalitat, amb totes les implicacions econòmiques, laborals i associatives que això comporta.

Tant des del punt de vista dels professionals de l'educació, com des del conjunt de la societat, s'evidencia la necessitat d'una figura professionalitzada que contribueixi a la qualitat de l'ensenyament. A la vegada, és bo que aquesta professió assoleixi el reconeixement social que li pertoca.

En general, en les societats desenvolupades un professional reuneix les característiques següents:

- Preparació específica per a exercir una activitat.
- Capacitat per a resoldre les situacions que es relacionen amb aquesta activitat.
- Autonomia d'acció en la resolució de les situacions que li són pròpies.
- Reconeixement d'uns drets socials com a col·lectiu.
- Compromís deontològic amb la pràctica professional.
- Obligació d'estar actualitzat i de progressar en els coneixements i les tècniques específiques de la professió.

Aquestes característiques vàlides per a definir un professional, ens permeten analitzar d'una manera detallada la professionalitat de l'educació, fent més fàcil la concreció de tots els aspectes que hi incideixen. Tanmateix, s'ha escollit aquest mètode sabent que el resultat ha de ser entès com un tot, que sempre és més que la simple suma de les parts.

1. Preparació inicial específica

La formació inicial del professorat, és a dir, els coneixements exigibles per a iniciar el desenvolupament de l'actuació educativa en un sistema reglat per normes públiques, és només una part del conjunt de condicions requerides en l'exercici de la professió educativa.

La preparació inicial ve avalada per una titulació acadèmica reconeguda, que proporciona una base per a l'exercici de la professió. S'acostuma a lligar el prestigi social d'una professió al nivell i la qualitat de la formació inicial.

En l'actualitat existeix la normativa que les titulacions del professorat d'educació primària tenen el nivell de diplomatura, mentre que la majoria del professorat d'educació secundària és llicenciat. En ambdós casos la formació inicial pateix unes mancances conjunturals. A l'educació primària, el fet que sigui una diplomatura suposa una preparació insuficient enfront de la complexitat de les tasques professionals que s'hauran de desenvolupar. A l'educació secundària existeix la tradició de considerar que només amb el domini dels continguts corresponents a les disciplines acadèmiques que han d'impartir, ja hi ha garantia de preparació suficient, sense tenir en compte l'àmplia diversitat de tasques pedagògiques i didàctiques que la professió comporta.

No hi ha, ara com ara, un acord comú sobre quines són les condicions inicialment indispensables de qui aspira a exercir la docència. A tall d'exemple, és raonable pensar que avui un professor ha de tenir capacitat de convivència, de comunicació, i una actitud favorable a treballar en equip, entre altres qualitats. Ara bé, en els processos més habituals de selecció de personal docent aquests aspectes no són necessàriament avaluats.

D'altra banda, és evident que aquestes condicions no poden tenir un caràcter universal i permanent en el temps. Probablement, només es podria arribar a establir un catàleg de condicions mínimes, la concreció de les quals no deixaria de ser problemàtica. En aquests moments només s'exigeixen una edat determinada, uns coneixements acadèmics acreditats i unes mínimes condicions de salut compatibles amb la funció docent, a més del coneixement de les llengües oficials en les comunitats que en tenen més d'una.

Així doncs, per tal de superar els aspectes millorables que s'han constatat en la situació actual, caldria que en la formació inicial del professorat, tant d'educació primària com d'educació secundària, es garantissin, a més dels coneixements necessaris per a la impartició de l'àrea o l'etapa corresponent, unes característiques personals compatibles amb la docència, i una formació específica per a la tasca docent.

Tot i l'exposat fins ara, considerem justificat demanar la titulació superior, llicenciatura o equivalent, per a tots els docents, per a exercir en qualsevol etapa, atesa la complexitat de la funció docent i el procés de canvi accelerat del món actual. Un substrat cultural de nivell més alt facilita l'adequació als diferents escenaris futurs i evita diferències categorials entre etapes educatives.

Aquesta llicenciatura no s'hauria de referir només a continguts propis d'una àrea, sinó que hauria d'incloure la preparació per a dur a terme el conjunt d'activitats que comporta la professió segons l'etapa educativa en la qual es vulgui exercir. Tanmateix, això no seria obstacle perquè es permetessin especialitzacions en la funció docent.

Som conscients que l'exigència de titulació superior té evidents repercussions sobre el pressupost d'educació en moments de crisi econòmica, la qual cosa en pot dificultar l'acceptació per part del poders públics. Cal, però, tenir en compte que també moltes professions han augmentat els anys de formació inicial.

Un altre aspecte important de la formació inicial és el període de pràctica. Actualment la formació inicial no garanteix que els qui la superin disposin de les condicions requerides per l'exercici professional. Caldria instaurar un període inicial d'exercici efectiu d'almenys un any complet, durant el qual l'aspirant, sota la tutela de professorat expert, a més de completar la formació, acredités reunir la resta dels requisits exigibles. L'avaluació positiva del període esmentat, feta amb garanties suficients, seria condició necessària per a l'accés definitiu a la professió educativa, amb tots els drets i deures.

Cal també considerar la possibilitat que persones amb una especialització molt concreta i amb una dedicació parcial puguin intervenir en l'actuació educativa. No sempre és exigible que aquestes persones disposin d'una titulació determinada, o que aquesta sigui de nivell superior. La transmissió d'ensenyaments molt especialitzats, normalment lligats a l'exercici de professions o activitats específiques, en seria un exemple. Un altre cas seria l'exercici transitori i puntual de la docència en el si d'institucions escolars, normalment sota la tutela o amb l'assessorament de docents qualificats de la institució.

2. Capacitat per resoldre situacions relacionades amb l'activitat educativa

Aquesta característica professional no està gaire lluny de l'anterior, perquè la formació inicial rebuda condiona la capacitat de resoldre situacions específiques. Tanmateix la formació inicial està condicionada per la clara identificació dels àmbits d'actuació professional.

En algunes professions estan plenament identificades les situacions que són pròpies i específiques de la seva actuació, especialment en aquelles que tracten amb objectes físics. La situació és diferent en el cas de les professions que comporten una actuació humana, sigui individualment o col·lectivament. En el cas concret de la professió de l'àmbit educatiu la identificació és especialment difícil, perquè hi conflueixen una sèrie de factors personals i socials que interactuen, és a dir:

- La solució de situacions específiques no depèn exclusivament de l'actuació dels professionals.
- Les situacions són complexes pel dinamisme i la interacció que comporta el fet educatiu.
- La dificultat de trobar un acord unànim sobre quines són les situacions educatives sobre les que s'ha d'actuar, i menys encara quan es donen per resoltes. Dimensions

com la motivació, les actituds, els hàbits socials i els mateixos coneixements de les matèries acadèmiques són jutjats com a suficients o insuficients des de perspectives ben diverses.

- A l'educació se li encomana, entre altres, una funció seleccionadora, que en ocasions entra en contradicció amb el seu objectiu fonamental d'ajudar al desenvolupament de les capacitats humanes.

Tot això no treu que es desitgi una millora del procés educatiu en general i de l'actuació del professorat en particular. La millora de la qualitat de l'educació és un referent actual constant, paral·lel al que s'ha produït en el món industrial i de serveis.

Per tal de delimitar les situacions específiques sobre les quals actuen els professionals, proposem establir tres grans blocs d'actuacions educatives segons el marc d'incidència que sobre elles hi tenen. Tanmateix, cal tenir present que cada context situacional haurà de determinar els diferents graus d'implicació per part del professorat i d'altres instàncies, sense que es pugui donar una normativa universal al respecte. Els mateixos exemples concrets exposats s'han de prendre com una referència: no es poden generalitzar ni tampoc ser entesos com una limitació.

2.1. Actuacions en què la responsabilitat del professorat és preferent perquè es resolguin en el marc escolar

2.1.1. La culturalització mitjançant la transmissió de continguts curriculars

Entenem per culturalització bàsica el domini estructurat i valorat dels objectius i continguts pertinents a cada etapa evolutiva. En aquest sentit, el professional ha de saber relacionar i adaptar aquests continguts als nivells i les capacitats dels alumnes, sempre d'acord amb el context social d'aquests. El professional ha d'actuar de manera que l'alumne/a sigui capaç d'integrar, estructurar i donar significació a la informació que rep dins i fora del centre. D'altra banda, és important la valoració de la cultura que respira l'alumne en el seu entorn familiar, i que pot ser molt diferent en cada cas. El procés d'ensenyament ha de garantir el màxim d'eficàcia, emprant les metodologies i els recursos didàctics adients, i ha de respondre a uns criteris generals de planificació que vénen fixats pel marc legal establert i pels projectes educatiu i curricular del centre.

En les societats democràtiques, com és el cas de la nostra, en la culturalització s'hi ha d'incloure aquell conjunt d'informacions, valors i hàbits socials que afavoreixen la pervivència i el progrés de la mateixa democràcia.

En aquest àmbit la responsabilitat és preferent per part del professorat i és compartida entre tots els professors/es en el context institucional del centre.

Tanmateix, el professorat, per actuar en aquest terreny, necessita el suport social, i especialment el familiar. És molt diferent la tasca de culturalització d'un alumnat que compta amb uns mitjans i unes condicions idònies respecte a la d'aquell que no les té. En alguns casos haurà d'actuar de forma compensatòria dels dèficits sociofamiliars de l'alumnat.

2.1.2. L'avaluació del progrés de l'alumne/a

Aquest és un altre àmbit en què la responsabilitat del professorat és preferent. El fet que les qualificacions definitives siguin fruit de reunions col·legiades de docents, i que l'alumnat i els pares puguin intervenir-hi, no treu l'esmentada responsabilitat personal.

D'altra banda no es pot oblidar que l'avaluació té clares conseqüències socials a més d'individuals.

El professional de l'educació, per tant, ha de dominar les tècniques d'observació i de mesura pertinents i ha de tenir capacitat per avaluar independentment cada alumne, considerant tots els aspectes que configuren aquesta valoració. Recordem al respecte que tota avaluació comporta uns principis ètics pels quals els alumnes han de ser valorats amb equitat.

I, òbviament, l'avaluació, que ha de ser integral, forma part del currículum i del seu desenvolupament. Tanmateix, l'alumnat ha de ser sabedor dels criteris emprats pel professorat.

En definitiva, serà en aquests dos aspectes, que s'han presentat per separat però que formen un tot continu, on la comunitat educativa podrà demanar la màxima responsabilitat als professionals, atès que són d'actuació preferent.

2.2. Actuacions en què la responsabilitat és compartida amb altres instàncies.

2.2.1. L'orientació personal i professional

Comporta la recomanació sobre comportaments personals i decisions de futur. A l'actuació del professional li correspon la iniciativa d'emetre un judici raonat des del seu vessant de tècnic. El seguiment del procés és compartit. I la decisió última queda en mans de criteris subjectius i valors personals de la família i dels educands, encara que pot restar condicionada pels resultats acadèmics insuficients del procés d'aprenentatge de l'alumnat.

Exemples concrets d'aquest àmbit d'actuació poden ser, entre d'altres:

- Les recomanacions sobre reforçament extraescolar per a compensar handicaps físics o psicològics.
- Els consells sobre continuació d'estudis, especialitats dels mateixos i entrada al món del treball.
- Les actuacions aplicades a trastorns de conducta i altres comportaments socials, individuals o de grup.

2.2.2. La transmissió de valors i l'adquisició d'actituds que són entesos de manera diferent dins la societat democràtica

Volem dir aquelles diverses maneres d'entendre el món i la vida que conviuen en una societat democràtica com a expressió del seu pluralisme.

L'actuació professional serà sempre compartida i acordada amb la família, si bé en aquest àmbit serà la pròpia família qui habitualment emprendre la iniciativa, sigui fent una elecció prèvia del tipus de centre, sigui mitjançant un acord amb els professionals elaborant el projecte educatiu.

Exemples concrets d'aquest àmbit d'actuació poden ser, entre d'altres:

- L'educació per a la igualtat d'oportunitats de l'home i la dona en la societat.
- La identificació amb la cultura i la tradició del propi país.
- El respecte i l'estimació de la natura.

En aquest apartat reiterem que la responsabilitat serà compartida com correspon al fet que compartida és l'opció. Els professionals tindran responsabilitat en tot allò que fa referència a l'aplicació dels seus coneixements tècnics més objectivables, i els pares i els educands la tindran per les opcions preses i per les actuacions que se'n deriven.

2.3. Actuacions en què la responsabilitat és només complementària

Aquest apartat podria ser molt ampli, atesa l'enorme quantitat d'aspectes de la vida dels infants i dels joves en què s'incideix d'una manera indirecta des de l'àmbit escolar.

A més, en els darrers anys s'estan produint un seguit de canvis en la societat que incideixen en general en la transformació del sistema educatiu, i en particular en el desenvolupament concret de la tasca dels professionals docents, que es tradueixen en una exigència cada dia més gran d'assignar al professorat responsabilitats col·laterals a l'acció pedagògica que li pertoca.

Així mateix, s'observa una tendència de les famílies a desentendre's de certs aspectes de l'educació dels seus fills, fins i tot de valors tradicionalment transmesos en l'àmbit familiar, i a deixar-los en mans del professorat. El centre educatiu té un paper important en l'educació d'hàbits bàsics, especialment en l'etapa d'educació infantil, i en determinats contextos socials aquesta importància es fa més rellevant. Però, a mesura que s'avança en les etapes educatives, la responsabilitat del centre decreix. Així doncs, hi ha una sèrie d'actuacions que, en principi, estan molt més associades a la família, tot i que el professorat hi té una influència indubtable.

Exemples concrets d'aquest àmbit d'actuació poden ser, entre d'altres:

- Les opcions de formació complementària que responen a preferències personals, com els esports, les activitats artístiques, etc.
- L'organització del temps dedicat a l'estudi fora de l'horari escolar, que es concreta en el desenvolupament d'uns hàbits de treball i en unes condicions adients.
- Els hàbits higiènics i alimentaris que constitueixen un factor de gran importància per a una millor qualitat de vida.
- L'aprofitament formatiu del temps de lleure.
- L'acceptació de creences i l'adquisició d'hàbits religiosos...

La qüestió que resta en l'aire és si el col·lectiu de professionals de l'àmbit educatiu, i la institució escolar en general, ha d'assumir la transmissió i el manteniment d'actituds i valors bàsics individuals que manquen en el medi social propi dels alumnes.

En definitiva, sembla clar que el professorat haurà de dirigir de manera prioritària els seus esforços a complir amb les responsabilitats preferents i amb les que comparteix amb altres instàncies. És evident que, en referència a "la capacitat de resoldre situacions específiques", el nivell d'intervenció dels professionals té gradacions diferents. Ara bé, com ja s'ha vist, el professorat en cap cas pot restar aliè a tot el que té a veure amb l'educació, per tant, ha de ser flexible per atendre les necessitats dels alumnes i del seu context.

Alhora, el conjunt de la societat i especialment les famílies hauran de comprendre que hi ha aspectes de l'educació global dels infants i dels joves que els pertocuen i que no convé que adoptin actituds d'inhibició; sobre tot en aquells en què els professionals docents només han de tenir-hi una responsabilitat complementària. Això no obstant, el professorat ha de saber vehicular a les instàncies pertinents les necessitats socials no resoltes de l'alumnat. Tot això a banda de les accions que els poders públics puguin realitzar per a proporcionar la sensibilització de les famílies respecte a la seva implicació en l'educació dels fills.

3. Autonomia i professionalitat docent

L'autonomia d'acció en la professió pedagògica es vincula clarament amb la tradició dels professionals lliberals, però el professorat sol ser un assalariat d'un organisme públic o d'un organisme privat. La pràctica demostra que, en general, el professorat gaudeix d'un ampli marge de llibertat d'acció encara que estigui condicionat per la legislació que assenjala uns mínims curriculars, d'horari i de condicions laborals.

L'autonomia d'acció té com a referent la "llibertat de càtedra", constitucionalment emparada. Malgrat que no s'hagin establert reglamentàriament els límits d'aquesta llibertat, convé avançar que l'autonomia d'acció del professional docent ha d'estar d'acord amb els principis als que s'ha de sotmetre l'activitat educativa i s'ha d'adreçar a la consecució de les finalitats previstes a les lleis reguladores del dret a l'educació i d'ordenació del sistema educatiu, emanades del poder legislatiu democràticament fonamentat. Així mateix, ha de respectar els principis i els valors constitucionals i els drets i les llibertats de tots els membres de la comunitat educativa, especialment dels alumnes. L'autonomia del professional docent s'exerceix en el si de la institució escolar i en el marc del projecte educatiu de cada centre docent, que han de ser respectats.

La tasca educativa precisa d'autonomia per a desenvolupar-se de forma correcta, per tal d'adequar l'ensenyament a les necessitats educatives de l'alumnat, així com per adequar el centre a les característiques de l'entorn.

L'autonomia d'acció d'una banda afavoreix la creativitat dels professionals, la seva seguretat i la confiança en la pròpia tasca. D'altra banda, fomenta també la coresponsabilitat en les decisions que el centre educatiu ha de prendre a cadascun dels nivells.

Tot i així, l'autonomia d'acció en la professió educativa té unes característiques específiques diferents d'altres professions, perquè és fonamentalment una tasca col·lectiva que enriqueix i potencia la pròpia professionalitat individual. És una professió en la qual cal treballar formant part d'un equip.

La mateixa activitat pedagògica justifica aquesta autonomia d'acció. En ciències de l'educació no existeix una sola opció per a emmarcar els problemes educatius, per això és legítima l'adhesió a un corrent teòric determinat i l'elecció de les metodologies que el professorat consideri més adequades i que domina millor. Els límits d'aquesta perspectiva de l'autonomia vénen donats per la capacitat de justificació tècnica, per la coherència amb l'acció de la resta de l'equip i per les experiències que racionalitzen l'opció presa.

La societat pot fixar al professional els objectius finals de la seva actuació, però cal atorgar-li el dret a determinar els processos mitjançant els quals hi arriba, així com la fixació dels objectius intermedis que garanteixen la consecució dels finals.

Un aspecte més que caracteritza la professió docent és la necessitat constant d'una reflexió sobre la pròpia pràctica. Aquesta reflexió té molt més sentit en el moment en què es fa col·lectivament en el marc d'un mateix equip docent (claustre, departament, cicle, nivell...). La reflexió sobre la pròpia pràctica és la que possibilita en un marc autònom la presa de decisions en el conjunt dels àmbits de la vida escolar. L'actuació autònoma del col·lectiu professional ha d'estar sempre al servei dels educands, i no utilitzar-la com a protecció corporativista.

Cal també considerar, com ja s'ha dit, que el projecte educatiu és la carta magna de funcionament pedagògic i organitzatiu del conjunt de la comunitat educativa en el marc del centre. Per tal d'assegurar que aquest projecte no entri en contradicció amb el principi d'autonomia del professorat cal que sigui assumit per aquest i alhora es desenvolupi amb la participació del conjunt de la comunitat educativa. I sempre el nivell d'autonomia del professorat en un centre estarà relacionat directament amb el grau d'autonomia que el centre tingui.

En la situació actual, el sistema educatiu és molt desigual quant a nivells d'autonomia dels centres. En primer lloc, es constata que l'autonomia dels centres depèn de l'etapa educativa. La normativa estableix que no totes les etapes han de tenir la mateixa. La universitat té més autonomia que l'educació secundària i aquesta més que l'educació primària i la infantil.

S'observa també com la relació entre l'autonomia dels centres i l'autonomia d'acció del professorat canvia en les diferents etapes. Pot succeir que una major autonomia de la institució es correspongui amb una major desvinculació del professorat respecte als projectes col·lectius. Tot i així, hi té molt a veure la intensitat de les interaccions personals, que es produeixen amb més facilitat en equips reduïts de professorat.

Així mateix, hi ha una relació entre l'autonomia i el model de titularitat del centre. En un centre privat, el professorat està més subjecte al caràcter propi del centre, mentre que en un centre públic el professorat té més llibertat per elaborar col·lectivament un projecte educatiu i curricular propi.

Al mateix temps que es reivindica la necessària autonomia en l'actuació professional, cal establir els límits i els corresponents controls de l'ús que se'n faci d'aquesta autonomia. En primera instància és el propi professional qui ha d'exercir l'autocontrol, i en segon terme vindrà el del col·lectiu del qual depèn o està vinculat: la direcció dels

centres i la inspecció. També a l'autonomia dels professionals i dels centres hi han de correspondre mecanismes de control social sobre l'ús que se'n fa d'aquesta autonomia. El contrapunt a l'autonomia del professorat i del centre és, doncs, el procés d'avaluació interna i d'avaluació externa.

La LOGSE propicia un marc legislatiu amb major autonomia. Ara bé, si es fa l'anàlisi de la realitat actual, s'observen alguns elements que segons com es produeixin i l'ús que se'n faci podrien limitar-la; entre d'altres són:

- Les diferències del nivell acadèmic de la formació inicial del professorat.
- La reglamentació de vegades massa detallada de l'Administració, que pot arribar a dificultar la presa de decisions que és competència del professorat.
- Els llibres de text, els materials curriculars i les noves tecnologies aplicades a l'educació que poden convertir-se en elements dirigistes de l'actuació docent, si el professional renuncia a la programació que li correspon realitzar.
- La tendència a concebre el treball del professorat com quelcom que és possible dissenyar des de fora del centre educatiu a partir de les directrius d'una minoria d'experts.
- La presència de persones externes al centre que presten serveis de suport a la tasca docent, quan produeix una transferència o renúncia de les responsabilitats tutorialis dels docents.

Finalment, cal remarcar que l'autonomia del professorat precisa d'una sòlida formació inicial i permanent que permeti optimitzar els coneixements professionals, juntament a una voluntat de reflexió sobre la pràctica que possibiliti la millora constant de la tasca educativa.

4. Reconeixement d'uns drets socials com a col·lectiu

En aquest apartat haurem de distingir entre els drets professionals segons la legislació vigent, i la seva imatge social. Els primers estan vinculats a la titulació que permet l'exercici de la docència en el sistema educatiu. Aquest exercici queda definit en els seus aspectes tècnics per la formació inicial i permanent, i en els seus aspectes laborals per les relacions contractuals que s'estableixen.

Els factors per a fer possible el desenvolupament eficaç d'una professió estan directament relacionats amb el dret a un salari digne, a una promoció professional, a unes condicions de treball adequades, i al fet de poder comptar amb els recursos i mitjans més idonis, tot plegat per afavorir la satisfacció personal i la il·lusió per la feina.

Es poden donar casos en què el professional de l'educació no consideri fonamental una millor retribució, però, en canvi, vulgui unes millors condicions i uns mitjans més idonis per a desenvolupar el seu treball. I pot succeir també que la mancança d'algun d'aquests darrers factors suposi una resistència al canvi, en detriment de la millora professional.

El tema de la imatge social és més complex, i va canviant segons les realitats socials de cada moment. Tanmateix és àmpliament acceptat per la nostra societat el reconeixement de la dificultat que comporta la tasca d'educar, i alhora cada dia s'exigeix més dels educadors. Aquesta exigència, conjuntament amb les dificultats que comporta el tracte humà quotidià amb els alumnes, arriba a provocar cansament i neguit entre els docents.

La imatge social està directament relacionada amb la valoració que fan els pares de la professió pedagògica, perquè en són els primers observadors a través dels seus fills i en comparteixen l'interès i la responsabilitat. La seva opinió incideix clarament en el prestigi social dels docents. Així doncs, la valoració del professorat es presenta com una condició essencial perquè aquest pugui exercir les tasques educatives. L'opinió dels pares sobre el professorat es projecta en els fills i, en el cas de ser negativa, no hi ha una possibilitat d'actuació educativa eficaç en els educands. La demanda de respecte mutu entre el centre i la família és prioritària.

D'altra banda, s'ha generalitzat el judici social sobre el professorat. De vegades, des de les instàncies polítiques i els mitjans de comunicació, fins els mateixos pares, es jutja la feina dels professionals de l'educació d'una manera superficial i estereotipada, culpabilitzant-los de totes les deficiències del sistema educatiu i de la societat en general.

La professionalitat en l'àmbit educatiu necessita fer créixer el seu prestigi social i, en conseqüència, la confiança en la tasca encomanada. Aquest augment de valoració, respecte i prestigi social cal que es vehiculi a través d'una autoexigència professional per millorar la pràctica diària, a través d'un sistema de control individual i col·lectiu de la mateixa per les instàncies pertinents, i alhora amb un reconeixement global de tota la societat vers aquest servei a la comunitat que és l'educació. Tot això comptant amb els mitjans i les condicions laborals adients.

5. Compromís deontològic amb la pràctica professional

Ja sabem que la complexitat del fet educatiu planteja nombrosos interrogants d'índole moral. La professionalitat en l'àmbit educatiu té una singular dimensió ètica que és convenient aprofundir mitjançant una reflexió àmplia i oberta.

Sense voler ser exhaustius, aquest capítol recull uns criteris ètics mínims per a una deontologia docent.³

Entre les qüestions formulades figuren les següents:

- La necessitat d'equilibri entre els deures envers l'alumnat i els drets individuals del professorat.
- L'harmonia entre els deures i els drets dels educadors i les educadores, especialment els seus drets laborals.
- La relació entre l'autonomia i la llibertat de càtedra del professorat i la necessària vinculació a un projecte educatiu comú.

Més enllà dels condicionaments temporals, els professionals de l'educació han d'aconseguir alumnes que esdevinguin cada dia millors com a persones i que el centre educatiu assumeixi aquest objectiu, per utòpic que pugui semblar.

5.1. Deures dels educadors i les educadores envers l'alumnat

- Establir amb els alumnes una relació de confiança i gratificant, comprensiva i exigent, alhora que fomenti tant l'autoestima necessària per al seu creixement com un respecte vinculant envers els altres, formant-hi grup i acceptant maneres de ser i de fer diferents.
- Promoure l'educació en favor dels infants i els joves sense deixar-se mai induir a utilitzar-los per a interessos aliens, siguin comercials, econòmics, polítics i religiosos. Treballar perquè tots els infants i joves esdevinguin persones adultes autònomes que contribueixin positivament a la societat en què els ha tocat de viure.
- Tractar l'alumnat amb total equanimitat, sense tenir preferència per cap ni per cap motiu. No practicar, ni acceptar, la pràctica de la discriminació per motius de sexe, raça, color, religió, opinions polítiques, origen social, condició econòmica o nivell intel·lectual.
- Aportar els elements necessaris perquè l'alumnat conegui i reconegui críticament la seva pròpia identitat cultural i respecti la dels altres.
- No adoctrinar ideològicament i respectar en tot moment la dignitat de l'alumnat i la tendresa del seu esperit, d'acord amb la confiança que diposita en l'educador/a.

---

³ Aquest apartat forma part del document 2/1992 elaborat pel Consell Escolar de Catalunya.

- Actuar de confidenciariis de tot allò que se sap de l'alumnat i de les famílies, per motius professionals, i en cap cas fer ús de cap informació que pugui perjudicar-los.
- Posar a disposició de l'alumnat les seves capacitats i el seu saber, amb il·lusió i sentit de l'humor, per tal de desvetllar-los un interès òptim per tot el que constitueix el patrimoni de la humanitat.

5.2. Deures envers pares, mares, tutors i tutores

- Respectar els drets de les famílies en l'educació dels fills i posar-s'hi d'acord sobre les qüestions relatives als valors i a les finalitats de l'ensenyament, per a introduir-los en els projectes educatius.
- Assumir la pròpia responsabilitat en les matèries que són de l'estricta competència professional del professorat.
- Evitar confrontacions desorientadores i ser respectuosos amb el pluralisme present al centre.
- Afavorir la cooperació entre les famílies i el professorat, compartint la responsabilitat en l'educació i establint aquelles relacions de confiança que garanteixen el bon funcionament del centre i propicien la participació de pares i mares.
- Tenir informats els pares i les mares del procés educatiu dels seus fills, respondre professionalment a les seves demandes i, després d'escoltar els seus punts de vista, donar-los les orientacions que els permetin contribuir adequadament a l'educació dels fills.
- Avaluar amb els pares i les mares el progrés dels nois i les noies en el desenvolupament de la seva personalitat.
- Respectar la confiança que les famílies dipositen en els docents quan fan confidències sobre circumstàncies familiars o personals que afecten els nois i les noies, i mantenir sempre una discreció total sobre aquestes informacions.

5.3. Deures envers la qualificació professional

- Dedicar-se a la tasca docent amb generositat, amb plena consciència del servei que es fa a la societat i amb el gust de fer les coses ben fetes.
- Millorar professionalment mitjançant la formació permanent.

- Contribuir a la dignificació social de la professió docent amb l'assumpció plena de les pròpies responsabilitats.
- Fer respectar els drets de la professió.
- Animar i orientar especialment en els períodes de pràctiques dels futurs docents, el treball professional de persones capacitades per a la docència. Però també, recomanar als qui puguin haver-se equivocat en escollir-la, que abandonin la professió.
- Contribuir, en la mida de les pròpies possibilitats, a una pràctica solidària de la professió.
- Fer de la planificació prèvia de l'activitat professional una constant.
- Mantenir una actitud crítica permanent vers la pròpia actuació professional, garantidora de la seva millora constant.
- Prendre les decisions professionals de manera reflexiva, on els coneixements tècnics i científics compartits s'afegeixin als adquirits mitjançant l'experiència personal.

5.4. Deures envers els altres educadors i educadores

- Considerar que té la condició de secret professional tot el que es refereix a la informació que sobre els companys i les companyes de treball s'ha adquirit en l'exercici de càrrecs de responsabilitat directiva, administrativa o professional.
- Evitar d'obtenir indegudament avantatges sobre els companys i les companyes de professió.
- No fer pronunciaments desqualificadors sobre altres professionals; per a la correcció de les ineptituds, les mancances o els abusos observats en l'exercici de la professió, fer servir vies correctes i responsables.
- Respectar l'exercici dels altres professionals sense interferir injustificadament en el seu treball ni en la seva relació amb l'alumnat, famílies i tutors.
- Crear un clima de confiança que potenciï un bon treball d'equip i contribuir al bon funcionament dels òrgans de participació, de coordinació i de direcció per tal d'afavorir la qualitat de l'ensenyament.

5.5. Deures envers la institució escolar

- Participar activament en les consultes que sobre temes de política educativa, organització escolar o qualsevol aspecte de reforma educativa, promoguin les administracions corresponents.
- Participar —personalment, o per mitjà de les organitzacions representatives del professorat—, en l'elaboració i realització de milloraments en la qualitat de l'ensenyament, en la investigació pedagògica i en el desenvolupament i la divulgació de mètodes i tècniques per a l'exercici més adequat de l'educació.
- Assolir els nivells d'eficiència exigibles als professionals de l'ensenyament, i contribuir a la bona relació amb la inspecció educativa amb el propòsit d'aconseguir una escola de qualitat.
- Respectar i assumir el projecte educatiu del centre, com un deure inherent al lloc de treball.
- Respectar l'autoritat dels òrgans de govern del centre en el compliment de les seves funcions i col·laborar al bon funcionament dels equips pedagògics, de l'acció tutorial i orientadora.
- Delegar tasques a persones preparades.
- Participar en activitats extraescolars per al bé de l'alumnat i de la comunitat. Preparar-les i realitzar-les amb plena responsabilitat, i amb les condicions i garanties juridicoadministratives adequades.
- Cooperar amb les administracions públiques, com un servei a l'alumnat, a l'ensenyament i al país.

5.6. Deures envers la societat

- Fomentar la creativitat, la iniciativa, la reflexió, la coherència i l'exigència personal en l'alumnat i en el propi treball professional.
- Tenir, en la forma d'actuar, un estil de vida democràtic, aliè a qualsevulla discriminació o xenofòbia, que fomenti, al contrari, l'acció cooperativa i l'estímul dels valors de la civilització europea.
- Promoure el coneixement de la llengua i l'increment del seu ús social, i fer una tasca

educativa basada en els valors socioculturals que ens han configurat com a poble.

- Educar per a una convivència fonamentada en la pràctica de la justícia, en la tolerància, en l'exercici de la llibertat, en la pau, i en el respecte a la natura.
- Fer adonar l'alumnat del valor del treball de totes les persones. Contribuir mitjançant l'orientació adequada a fer que cada alumne/a faci aquelles opcions professionals que encaixin més bé amb les seves capacitats i amb les preferències personals.
- Contribuir d'una manera efectiva a la dinamització de la vida cultural de l'entorn social.

6. La formació i l'actualització permanents

Atesa la situació actual de canvis socials i de concepció de la mateixa acció educativa, el professional de l'educació no pot mantenir-se amb la preparació obtinguda durant el període de la seva formació inicial i poc més, com succeïa sovint en temps passats.

És previsible que en el futur, el professional de l'educació no canviï dues o tres vegades de professió al llarg de la seva vida, com potser passarà a la major part de les persones; però sí que haurà d'introduir en la seva professió i en la seva manera d'exercir-la canvis que suposaran esforços d'acomodació igualment importants.

La forma d'entendre avui la professió implica un canvi en la concepció de la formació permanent. Aquesta ha d'assumir la contínua actualització dintre el temps real d'exercici professional i com a part del mateix. Seria desitjable que el professorat integrés en la seva jornada laboral el temps dedicat a l'atenció a l'alumnat, les tasques de coordinació i treball pedagògic en equip, la formació i la recerca

El professorat cada vegada és més conscient de la necessitat d'introduir canvis en la seva actuació quotidiana, per tant, hauria d'assumir seriosament, i amb totes les seves conseqüències, l'actualització personal i col·lectiva com un imperatiu professional. Dit d'una altra manera, com a part formal i essencial de la professió, de tal manera que l'actualització sigui entesa com una obligació personal, fins i tot al marge de les possibilitats que ofereixin l'Administració i els titulars dels centres.

El fet que el professorat sigui un professional assalariat planteja la necessitat d'articular la formació permanent d'iniciativa pròpia amb la rebuda de les instàncies contractants. La formació permanent és un deure, però també és un dret del professorat, per la qual cosa ha de tenir una oferta àmplia i diversificada, relacionada amb el lloc de treball on desenvolupa la seva professió i dirigida als equips pedagògics dels centres educatius.

En el camp de l'actuació professional dels docents és difícil establir separacions entre els tres aspectes fonamentals relacionats amb la formació permanent: la necessitat d'actualització de continguts, l'aplicació de noves metodologies i avenços didàctics i científics, i el coneixement de la normativa d'acord amb la legislació vigent.

Així doncs, si convenim que l'objectiu últim de la formació permanent és la millora de la pràctica docent, correspon bàsicament a la iniciativa personal de cada professional l'assistència a cursos, conferències, congressos, consulta bibliogràfica, etc., sense oblidar la innovació i la recerca dins l'aula. A la vegada, cada dia s'exigeix més que la formació es correspongui amb la iniciativa col·lectiva en el marc del centre educatiu i del seu entorn. És responsabilitat de l'Administració, o la titularitat respectiva, afavorir, impulsar, facilitar i exigir que la formació permanent en les seves diverses modalitats es dugui a terme, atès que ha de significar una millora de la qualitat del servei.

Sovint es parla de falta de motivació vers la formació permanent. Les causes, entre altres, poden ser l'escassa possibilitat de promoció dins la professió i la descontextualització de la formació permanent de la pràctica professional. D'altra banda, moltes persones, si no hi ha estímuls de promoció, cauen fàcilment en l'atonía i en la rutina. No hi ha res més antiprofessional.

Sense entrar en l'anàlisi de com materialitzar la formació permanent, sí que es pot avançar un principi general: la millor manera d'aconseguir la implicació del professorat en l'actualització i la millora de l'actuació pedagògica és mitjançant la reflexió personal i col·lectiva sobre la pràctica quotidiana. Aquesta reflexió permetrà identificar mancances i noves necessitats que s'hauran d'afrontar amb l'adquisició de nous coneixements i habilitats que reverteixin sobre l'esmentada pràctica. Cal cercar tots els mecanismes adients per a facilitar que en el centre es pugui desenvolupar el que s'ha après amb la formació permanent.

7. Professionalitat i participació en el sistema educatiu

Com s'ha dit, dins el conjunt del sistema educatiu, el centre és el marc institucional on es materialitzen les actuacions de la majoria dels professionals de l'educació. Com a institució social, al centre educatiu hi conflueixen els diversos estaments que componen la comunitat educativa, cadascun dels quals juga un paper específic. La qüestió és delimitar els àmbits d'actuació de cada estament escolar per a fer efectiva la tasca educativa. Tot això sense oblidar que en democràcia les institucions de repercussió social han de ser participades per la societat que les sustenta.

No existeix un model únic de participació en els centres educatius. Aquesta pot ser més o menys àmplia, més o menys fàcil. L'estructura legal comuna es tradueix en moltes

possibilitats i graus. Hi ha centres amb molta tradició participativa gràcies a les persones que els integren i al seu dinamisme de funcionament, també n'hi ha d'altres que no tenen aquesta tradició tan arrelada.

La intervenció activa del professorat com a estament en els òrgans de govern és una de les justificacions de la seva professionalitat, perquè aquesta l'hem entesa com una tasca d'equip que es materialitza en el centre educatiu.

Des de la posició d'experts en l'acció educativa sobre l'alumnat, la seva participació ha de ser prioritària en tot el que fa referència als aspectes tècnics de la tasca docent: planificació d'accions, determinació de recursos, organització, posada en pràctica, avaluació de processos, avaluació de resultats, etc. Ara bé, el caràcter prioritari no significa l'exercici de les actuacions amb exclusivitat, com ja s'ha esmentat anteriorment en aquest mateix document, ni molt menys la prevalença de la dimensió tècnica del professional per sobre d'altres més genèriques que també incideixen en l'activitat pedagògica. Es pot citar com a exemple l'avaluació, on s'evidencia un vessant tècnic en mans del docent i un altre de control social dels resultats, a càrrec dels usuaris de l'educació i de l'autoritat administrativa.

Moltes vegades el professorat, per raó de la seva posició d'experts, veu amb certa prevenció la incidència de tercers en la seva tasca. Però cal tenir present la naturalesa i les conseqüències de l'educació, que com altres activitats socials no ha d'estar exclusivament en mans dels professionals de l'àmbit.

En el cas dels pares, atesa la seva responsabilitat primera i principal sobre l'educació de llurs fills, tenen el dret de rebre informació justificativa de les actuacions professionals, a més del seu paper com educadors en els àmbits que els corresponen. La participació dels pares i les associacions de pares al centre educatiu es traduirà en la col·laboració amb les actuacions del professorat.

Pel que fa als alumnes, la participació no solament els correspon en tant que beneficiaris directes i actors principals del procés educatiu, sinó que mitjançant la participació en el centre es preparen per a ser ciutadans actius d'una societat democràtica. Aquesta participació comporta la implicació en les actuacions pedagògiques que els afecten, i es tradueix en la col·laboració amb les directrius donades pels professionals.

L'imprescindible equilibri entre l'autonomia d'acció del professional docent i el control de les actuacions individuals i col·lectives pot fer créixer realment la qualitat de l'ensenyament. Així, doncs, la participació implica la doble perspectiva de col·laboració i control.

Els professionals de l'educació han de participar també en la planificació de l'ensenyament i en la política educativa del país, a través dels òrgans institucionals existents, de les seves organitzacions professionals i sindicals, i dels moviments de renovació pedagògica.

L'Administració, com a responsable del sistema educatiu, ha de vetllar sobre les qüestions organitzatives generals del sistema educatiu i el bé col·lectiu, amb els requisits que la democràcia imposa, i ha de respondre de les seves decisions davant l'opinió pública, tant des d'una perspectiva política com legal i moral.

La participació no ha de substituir la responsabilitat de l'Administració, però hi introdueix la garantia que les decisions preses seran el resultat del diàleg, la negociació i la valoració de les opinions dels implicats. Tanmateix, la participació de tots els estaments que intervenen en el sistema educatiu constitueix no només una manifestació de democràcia, sinó també una garantia de qualitat.